

Posudek vedoucí práce

Lukešová, Tereza. 2021. Duše jsou jenom lidi, co potřebují komunikovat: Povaha duchovních bytostí a zacházení s nimi v rámci internetových porad. Praha, FHS UK.

Přestože se z velké části jedná o interpretaci výsledků analýzy založené na datech získaných nevtíravými technikami tvorby dat, je text Terezy Lukešové ukázkovým příkladem výstupu dlouhodobé soustavné antropologické terénní práce. Autorka se ve své bakalářské práci zaměřila na fenomén strašení, jehož výzkum zakotvila zejména v jeho diskurzivním vyjednávání na dvou vybraných internetových fórech. Zkoumaný fenomén teoreticky rámuje prostřednictvím parantropologie a cílí na porozumění reflexí povahy duchovních bytostí a zacházení s nimi. Navzdory tomu, že nebyla metodologickým základem výzkumu klasická etnografie, způsobem vnoření do tématu, citlivým a přizpůsobivým následováním terénu i charakterem analyticky strukturovaného psaní dokazuje autorka, že i u zúčastněnému pozorování nepřístupných terénů (např. kvůli ztížené epidemiologické situaci), může mít jak výzkum, tak výsledný produkt povahu etnografie. A právě to oceňuji na hodnocené bakalářské práci nejvíce.

Práce je členěna klasicky na úvod, teoretickou, metodologickou, empirickou část a závěr. Ve všech kapitolách ale autorka pracuje s citacemi dat, což ustavuje jistou kontinuitu a transparentci textu, který se tak i když mírně vymyká tradičnímu strukturování kvalifikačních prací.

Na hodnoceném textu oceňuji kromě jeho čtivosti, danou nejen zmíněnou konzistencí, ale především velice dobrými jazykovými schopnostmi autorky především reflexivitu a způsob práce s daty. Autorka ve své práci vykresluje poměrně detailně zkoumanou krajinu strašení, tak, jak je reflektována na diskuzních internetových fórech. Pečlivě zde rozbaňuje jednotlivé aspekty fenoménu a souvislosti mezi nimi ve vztahu k různým kontextům, které je formují. Práce se pyšní také solidně zpracovanou teoretickou kapitolou, zejména zde oceňuji exkurz do přístupů k paranormálním jevům v kontextu antropologie a sociologie, který ústí v argumentaci zvoleného teoreticko-metodologického rámce parantropologie. Pro autorku typickou koherenci a konzistenci práce prezentuje i způsob, kterým parantropologie nepředstavuje jen zvolený epistemologický přístup ke zkoumanému fenoménu, ale stává se i oporou v metodologické etice práce. Ráda bych zde také vyzdvihla obsáhlou reflexi autorčiny situovanosti ve vztahu k terénu i etických mikrodilemat se kterými se v průběhu výzkumu setkala. Nakonec tak chválím transparentci práce, která je vytvářena i autorčíným prováděním čtenáře po různých fázích a zádrhlech, se kterými se musela vypořádat v procesu formování tématu i improvizace při proměňování terénů.

V následujících větách popíši několik, vzhledem k vysoké kvalitě práce, spíše marginálních připomínek.

- Autorka na několika místech užívá nepřesnou terminologii, když zaměňuje „koncepty“ za jazykové kategorie „pojmy“ či „termíny“. V teoretické části se tak může zdát, že čtenářka prochází jakýsi slovník pojmů, přitom se ale jedná o např. historický exkurz do proměny zacházení se stěžejními analytickými koncepty práce, jako je náboženství, víra, spiritualita, či kosmologie (str. 7). Navíc, stručná sonda do definování náboženství v antropologii postrádá paradigmatické vymezení, o kterém se domnívám, že by přidalo textu na jasnosti. Tak explicitní deklarace zvolené teoretické perspektivy ve smyslu konstruktivismu objevuje poprvé až na str. 19, v metodologii.

- V definování současné náboženské brikoláže (str. 10) není úplně zřejmé, z jakých zdrojů autorka vycházela, navíc např. z pozice poststrukturalismu by se se sděleními jako, že je současná náboženská praxe brikoláže: „zcela založena na svobodné volbě jednotlivce“ (str. 10) dalo značně polemizovat.
- V teoretické části vždy odstavce nenavazují. (např. str 9, 3-4 odst.).
- Namísto formulací, jako: „Osobně bych tedy řekla...“ (str. 10) bych doporučovala přesnější situování sdělení ve smyslu jejich kontextualizace (e.g. etymologie, v rámci STS přístupu...). Důraznější situování sdělení (např. odborný vs. neodborný diskurz, příp. aktérský) by textu pak prospělo na více místech práce (např. str. 11-12, či 17).
- Autorka vyzdvihuje benefity metodologického přístupu parantropologie, kterým je přímá účast výzkumníka na dění spojeném se zkoumaným fenoménem. V čem se ale liší od tradičně používaných metod tvorby dat v antropologii?
- Vzorek by bylo lépe uvažovat ve smyslu, v jakých ohledech je homogenní, v jakých heterogenní a charakterizovat ho zevrubněji za použití patřičné terminologie. (str. 20)
- Místy jsou v textu omezeně propojené citace dat a interpretace, příp. pokulhává uvedení, situování úryvků dat. V autorčině pečlivém a značně systematickém přístupu se místy na úkor generalizací a popisování komplexity fenoménu ze široka ztrácí konkrétní analyticky zajímavé případy a dilemata, která data nabízí.
- Ze stejného důvodu se domnívám, že by např. označení kategorií „První“ a „Druhý“ – „výklad pojmu duše“ by si zasloužil citlivější výběr označení ve vztahu k aktérským výpovědím či odborné literatuře.
- Podobně pak autorka nadužívá pojmy, jako je např. „názor“ pro označení kosmologií, ze kterých uživatelé fór ve svých argumentacích vycházejí.
- Formálně má text drobné nedostatky v publikační etice (např. str. 7); str. 39-40 má nesprávně zarovnaný text.

Ráda bych podotkla, že má závěr zbytečně malý tah na branku a autorka by mohla být ve svých tvrzeních odvážnější/ důraznější. Dále konstatuji, že by bylo pěkné rozvinout interpretaci fenoménu ve vztahu k nakousnutému kontextu teorie nemístného Mary Douglas (poznámka pod čarou str. 27). Takovou linii uvažování by bylo možné dále spojit s konceptem okultury (Partridge), či kontextem odkouzlení (Weber).

Nakonec konstatuji, že práci jednoznačně považuji za příklad výborně ovládnutých nejen akademických, ale i těch antropologických dovedností. Text splňuje požadavky na kvalifikační práci tohoto typu. Proto bakalářskou práci Terezy Lukešové doporučuji k obhajobě a navrhuji hodnotit známkou výborně.

V Praze 28. 1. 2022

Alžběta Wolfová